

5. OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA

➤ Co możecie zrobić, jeżeli wasze prawa są łamane? Do kogo powinniście się wtedy zwrócić?

O WAŻNOŚCI PROCEDUR

Każde prawo, które nam przysługuje, musi posiadać odpowiednie procedury potrzebne do jego egzekwowania. To właśnie procedury gwarantują, że inni ludzie oraz władze państwowe będą to prawo respektowali. Jeżeli natomiast spróbują je naruszyć, wtedy dzięki procedurom będzie możliwe wyegzekwowanie naszych uprawnień. Gdyby procedury nie istniały, prawo stałoby się fikcją. Na przykład prawo własności roweru nie byłoby nic warte, gdyby państwo nie karało za jego kradzież oraz gdybyśmy w sądzie nie mogli dochodzić zwrotu bezprawnie zabranego nam pojazdu. Tak samo jest z prawami człowieka – bez mechanizmów gwarantujących ich przestrzeganie, byłyby tylko martwym zapisem. Polscy obywatele mogą korzystać z **dwóch systemów ochrony** praw człowieka – **krajowego i międzynarodowego**. Wzajemnie się one uzupełniają.

Warto walczyć o prawa tylko wówczas, gdy będzie można je potem stosować w praktyce.

Thomas Woodrow Wilson (1856–1924), amerykański polityk, prawnik i historyk, prezydent Stanów Zjednoczonych

KRAJOWY SYSTEM OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

Wszystkie najważniejsze **prawa i wolności** człowieka są zapisane w **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej**. Jak pamiętacie, stosuje się ją **bezpośrednio**, więc w sądach i urzędach możemy powoływać się na jej przepisy. Skoro prawa człowieka są częścią prawa polskiego, to nad ich przestrzeganiem czuwają polskie sądy i urzędy. Jeżeli więc nasze prawa zostaną złamane, możemy zwrócić się do sądu, zaskarżając takie postępowanie i ewentualnie żądając odszkodowania. **Niezawisłe sądy** są ważnym podmiotem chroniącym nas przed arbitralnością państwa – sądy karne stoją na straży naszej wolności, sądy cywilne będą gwarantowały równość stron w procesie i nie będą faworyzowały żadnej z nich. Pomocy możemy szukać również u **Rzecznika Praw Obywatelskich** (więcej na ten temat na s. 66–68). Co więcej każdy może wnieść także **skargę konstytucyjną** bezpośrednio do Trybunału Konstytucyjnego, jeśli uzna, że jego prawa zostały naruszone przez niekonstytucyjny przepis, na którym sąd lub organ administracji oparł swoje rozstrzygnięcie.

MIĘDZYNARODOWY SYSTEM OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

Obok konstytucji bezpośrednio stosujemy również obowiązujące Polskę **umowy międzynarodowe**. Stąd jeżeli nie zaspokoiłimy poczucia sprawiedliwości w sądach polskich, możemy zwrócić się o pomoc do **organizacji międzynarodowych**, których Polska jest człon-

kiem. Najważniejsze z nich to: **Rada Europy** oraz **Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)**. Przy tych organizacjach działają **sądy międzynarodowe**, które rozpatrują skargi obywateli na łamanie praw człowieka przez władze.

W ramach ONZ funkcjonuje **Komitet Praw Człowieka**, który przyjmuje skargi indywidualne na łamanie postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Ale w systemie tym są także inne komitety, które rozpatrują skargi o węższym zakresie tematycznym, np. dotyczące dyskryminacji ze względu na rasę, płeć albo niepełnosprawność, stosowania tortur, naruszeń praw socjalnych lub kulturalnych. Choć podobne skargi od 2014 roku rozpatruje także Komitet Praw Dziecka, to Polska nie zgodziła się przystąpić do tej procedury.

MIĘDZYNARODOWE ORGANY OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

	Komitet Praw Człowieka w Genewie	Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu
Organizacja międzynarodowa	Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)	Rada Europy (RE)
Podstawa prawna działania sądu	Protokół dodatkowy do Międzynarodowego Paktu Praw Politycznych i Obywatelskich	Europejska Konwencja Praw Człowieka (EKPC)
Kto może złożyć skargę	Każda osoba, której prawa człowieka zostały naruszone na terytorium państwa, które podpisało Pakt i zgodziło się na rozpatrywanie jego spraw przez Komitet.	Każda osoba, której prawa człowieka zostały naruszone na terytorium państwa, które podpisało Konwencję, a więc każdego członka Rady Europy.
Przedmiot skargi	Naruszenie naszych praw lub wolności, ale tylko takich, które są zagwarantowane w Pakcie.	Naruszenie naszych praw lub wolności, ale tylko takich, które są zagwarantowane w Konwencji.
Czas złożenia skargi	Nie ma ograniczenia czasowego – możemy się zwrócić w dowolnym terminie.	Najpóźniej w ciągu 6 miesięcy od chwili otrzymania ostatecznego rozstrzygnięcia sądu lub organu administracji.
Orzecznictwo	Komitet może uznać, że zostały naruszone prawa człowieka, i informację o tym opublikować w jednym z oficjalnych biuletynów ONZ oraz wezwać państwo do zaprzestania działań naruszających nasze prawa. Komitet może także zwrócić się do państwa o wypłatę odszkodowania osobie skarżącej lub o wykonanie innych działań na rzecz tej osoby.	Trybunał może uznać, że zostały naruszone przez państwo prawa człowieka; może również przyznać poszkodowanemu odszkodowanie od łamiącego prawa państwa.
Skuteczność	Państwa nie są związane orzeczeniem Komitetu – nie ma możliwości zmuszenia ich do wykonania obowiązków nałożonych przez Komitet.	Na straży wykonania wyroków stoi Komitet Ministrów Rady Europy. Są jednak państwa (jak Turcja czy Rosja), które niektórych wyroków nie wykonują od lat.
Trwanie postępowania	ok. 4–5 lat.	ok. 5 lat.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie stron internetowych obu sądów: <https://www.ohchr.org/EN/pages/home.aspx>, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> [dostęp: 20.01.2020].

Znany polski anarchista o pseudonimie „Ziggi” był organizatorem demonstracji pierwszomajowej. Przebiegała ona spokojnie, ale dla bezpieczeństwa była otoczona kordonem policji. „Ziggi” w pewnym momencie postanowił na chwilę opuścić manifestację. Niestety, policjanci nie tylko nie pozwolili mu wyjść z grupy, ale jeszcze pobili tak dotkliwie, że spędził tydzień w szpitalu. „Ziggi” szukał pomocy w polskich sądach, okazało się to jednak nieskuteczne. Postanowił więc odwołać się do sądu międzynarodowego.

Poradź „Ziggiemu”, do którego sądu powinien się zwrócić.

Należy pamiętać, że aby zwrócić się do międzynarodowego sądu, trzeba najpierw wyczerpać możliwości rozstrzygnięcia sprawy w sądach lub organach krajowych, co oznacza, że **nie ma już prawnej możliwości zaskarżenia** tego rozstrzygnięcia do żadnego sądu czy trybunału w Polsce. Ponadto musimy wybrać tylko jeden z wyżej wymienionych sądów – nie możemy skorzystać z pomocy obu. Jeżeli naszą skargę rozpatrzył jeden z nich, drugi jej nie przyjmie.

Oto główne informacje, które muszą być zawarte w skardze do Trybunału w Strasburgu (skarga do Komitetu Praw Człowieka w Genewie wygląda bardzo podobnie). Skargę możemy napisać po polsku lub jeżeli chcemy, również po angielsku lub francusku. Trybunał będzie z nami korespondował w naszym języku narodowym. Ważne, by pamiętać, że do Trybunału w Strasburgu skargę musimy przesłać na obowiązkowym formularzu, który jest dostępny w pliku pdf na stronie Trybunału. Następnie skargę trzeba wydrukować i podpisać oraz wysłać tradycyjną pocztą. Skarg wniesionych mailowo Trybunał nie rozpatrzy.

Pałac Sprawiedliwości w Strasburgu we Francji. Tu mieści się Europejski Trybunał Praw Człowieka. Gdybyś chciał/chciała złożyć skargę na naruszenie swoich praw, to wybrałbyś/wybrałabyś Strasburg czy Genewę? ►

WZÓR SKARGI DO EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

SKARGA

A. Skarżący/skarżąca

Tutaj wpisujemy dane osoby, która występuje ze skargą: imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia, obywatelstwo, dokładny adres zamieszkania, numer telefonu i adres e-mail.

B. Państwo (państwa), przeciwko któremu (którym) skierowana jest skarga

Tu zaznaczamy na liście nazwę państwa lub państw będących stronami Europejskiej

Konwencji Praw Człowieka, przeciwko którym kierujemy skargę (jedną skargę można skierować przeciwko kilku państwom).

C. Pełnomocnik (pełnomocnicy) osoby skarżącej

Tutaj podajemy dane adwokata lub radcy prawnego, który będzie nas reprezentować przed sądem w Strasburgu. Nie jest to obowiązkowe, możemy bowiem napisać skargę samodzielnie. Jednak na kolejnym etapie, do reprezentowania nas przed Trybunałem, zostanie wyznaczony prawnik.

E. Opis stanu faktycznego

W tym miejscu musimy opisać wydarzenie, z powodu którego składamy skargę.

F. Opis zarzucanych naruszeń Konwencji i/lub Protokołów wraz z uzasadnieniem

Tu piszemy, które naszym zdaniem prawa człowieka, zagwarantowane w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, zostały naruszone. Powołujemy się na konkretny artykuł Konwencji Praw Człowieka. Na koniec musimy uzasadnić, dlaczego dany przepis został złamany.

G. Zgodność z kryteriami dopuszczalności wynikającymi z artykułu 35 § 1 Konwencji

Tu opisujemy, jakie środki w Polsce wykorzystaliśmy, by dochodzić swoich praw oraz wskazujemy datę wydania ostatniego orzeczenia, aby udowodnić, że nie minęło od tego czasu więcej niż 6 miesięcy. Jeśli jakichś środków prawnych nie wykorzystaliśmy, piszemy dlaczego.

H. Informacje dotyczące postępowania przed innymi organami międzynarodowymi (jeżeli takie było lub jest prowadzone)

W tym miejscu piszemy, czy sprawa, w związku z którą składamy skargę, była (lub jest) rozpatrywana przez inne sądy międzynarodowe.

I. Lista załączonych dokumentów

Na koniec dołączamy kopie (a nie oryginały) wszystkich dokumentów, które potwierdzają opisaną przez nas historię, w tym kopie orzeczeń sądów lub decyzji urzędów.

Uwaga: Formularz skargi wraz z instrukcją, jak go wypełniać, dostępny jest na stronie: https://www.echr.coe.int/Documents/Application_Form_POL.pdf

Wypełniony i podpisany formularz wysyłamy na adres: The Registrar European Court of Human Rights Council of Europe, F-67075 Strasbourg cedex, France.

Wiedząc, jak wygląda wzór skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, napisz ją w imieniu „Ziggiego”. Skup się na punktach „E” oraz „F”.

Z Ż Y C I A W Z I Ę T E

W 1991 r. jeden z dziennikarzy austriackich w swoim artykule nazwał lidera Austriackiej Partii Wolności, Jörga Heidera, idiotą. Chodziło o wypowiedź polityka na temat zasług armii niemieckiej w czasie II wojny światowej, jakie położyła dla pokoju na świecie (!). Sąd skazał dziennikarza na karę grzywny, uzasadniając, że słowo „idiotą” jest obelżywe i nie może być użyte w krytyce publicznej.

Sprawa dziennikarza trafiła do Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, który uznał, że Austria naruszyła art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka dotyczący wolności słowa. W uzasadnieniu podkreślono, że istnieją prawne granice dopuszczalnej krytyki. O ile za obraźliwe słowa wypowiedziane pod adresem zwykłego obywatela można zostać ukaranym, o tyle już za wypowiedź w podobnym tonie skierowaną do polityka (mimo że jest ona niestosowna) nie można. Politycy powinni mieć bowiem „grubszą skórę”, gdy chodzi o ingerencje w ich prywatność, a obywatele i dziennikarze mają prawo oceniać ich pracę oraz wypowiedzi.

Oprac. na podst. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nr 25060/94.

Wyobraź sobie świat, w którym prawo w niczym cię nie ogranicza, ale też przed nikim i niczym cię nie chroni. Czy chciałbyś/chciałabyś żyć w takim świecie? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Jeden z niedawno ogłoszonych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczył skargi obywatela Rumunii, Bogdana Mihaia Bărbulescu (orzeczenie z 5 września 2017 r.; skarga nr 61496/08). Trybunał w orzeczeniu wyjaśnił, na ile pracodawca może kontrolować, czy pracownicy korzystają z internetu oraz poczty służbowej w godzinach pracy.

Przeczytaj orzeczenie Trybunału (zostało przetłumaczone na język polski, znajdziesz je pod adresem: http://trybunal.gov.pl/uploads/media/BARBULESCU_p_RUMUNII_skarga_nr_61496_08_wyrok_z_5.09.2017.pdf) i odpowiedz na pytania:

- Czy pracodawca może kontrolować maile swoich pracowników, a jeśli tak, to w jakiej sytuacji? (por. tezy 120–122 wyroku);
- Jakie przepisy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zostały naruszone przez Rumunię i na jakiej podstawie Trybunał tak stwierdził? (tezy 124–141).

Uwaga: Jeżeli chcielibyście sprawdzić, czy udzieliliście prawidłowej odpowiedzi na obydwa pytania, sięgnijcie do opracowania Marka Antoniego Nowickiego (http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/09/Omowienie_orzeczenia_Barbulescu_przeciwko_Rumunii_WI.pdf).

Wyroki Trybunału w Strasburgu odgrywają szczególną rolę w budowaniu standardów ochrony praw człowieka w Europie. Głównym ich celem jest bowiem doprowadzenie do zgodności prawa i działania władz krajowych z Europejską Konwencją Praw Człowieka. Proces wprowadzania zmian legislacyjnych w następstwie wyroku Trybunału jest często długotrwały – może trwać nawet pięć lat lub dłużej.

MIĘDZYNARODOWY TRYBUNAŁ KARNY W HADZE

Po wojnach domowych oraz spowodowanych nimi masowych mordach w Rwandzie oraz Bośni społeczność międzynarodowa doszła do wniosku, że powinien istnieć stały sąd międzynarodowy, który będzie sądził sprawców **zbrodni przeciw ludzkości oraz zbrodni wojennych**. Do tej pory trybunały takie były powoływane *ad hoc* (z łac. w razie potrzeby), np. po II wojnie światowej do osądzenia zbrodniarzy hitlerowskich powołano Trybunał w Norymberdze, po wojnach w Rwandzie i byłej Jugosławii także powstały osobne sądy.

W 1998 roku w Rzymie państwa podpisały konwencję powołującą stały **Międzynarodowy Trybunał Karny** z siedzibą w Hadze (ang. *International Criminal Court, ICC*). Zajmuje się on sądzeniem najpoważniejszych zbrodni, takich jak: tortury, eksterminacja ludności, apartheid, ludobójstwo czy zbrodnie wojenne. Ściga przestępców we wszystkich krajach, które podpisały konwencję (obecnie są to 122 państwa). W tej chwili Trybunał prowadzi sprawy przeciwko osobom, które popełniły wymienione wyżej przestępstwa w Sudanie, Ugandzie, Demokratycznej Republice Konga, Libii czy Myanmar (dawniej Birma).

▲ Zmiany klimatu wymagają nowego podejścia do praw człowieka. Na zdjęciu: Młodzieżowy Strajk Klimatyczny w Paryżu we wrześniu 2019 roku.

Młodzi ludzie, tacy jak Greta Thunberg czy polscy uczniowie i studenci z Młodzieżowego Strajku Klimatycznego, coraz częściej upominają się o przestrzeganie prawa do czystego środowiska naturalnego. Nie ma jednak obecnie skutecznych mechanizmów, które pozwalałyby dochodzić takich praw w sądzie międzynarodowym, nie można też karać winnych niszczenia środowiska. Jak myślisz, czy powinny powstać nowe narzędzia do ochrony prawa do czystego środowiska naturalnego? Jeśli tak, to jak powinny być skonstruowane? Jakie argumenty za lub przeciw mógłbyś/mogłabyś przytoczyć. Weź pod uwagę, że za niszczenie środowiska odpowiadają często duże korporacje międzynarodowe oraz rządy największych i najbogatszych państw na świecie.

INNE SYSTEMY OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

Poza ONZ oraz Radą Europy istnieją również inne organizacje międzynarodowe zajmujące się ochroną praw człowieka. Jedną z nich jest **Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie** (OBWE). Jej rola polega głównie na współpracy pomiędzy państwami-członkami, a nie ich obywatelami. OBWE skupia wszystkie państwa europejskie, państwa azjatyckie byłego Związku Radzieckiego oraz Stany Zjednoczone i Kanadę.

Istnieją także inne, **regionalne systemy ochrony praw człowieka**: w ramach Organizacji Państw Amerykańskich powstała **Amerykańska Konwencja Praw Człowieka**, natomiast w ramach Organizacji Jedności Afrykańskiej – **Afrykańska Karta Praw Człowieka i Praw Ludów**; istnieje również **Arabska Karta Praw Człowieka**. Organizacje te są wzorowane na Radzie Europy, aczkolwiek nie wypracowały jeszcze tak skutecznych procedur ochrony praw człowieka.

Świat zdążył wypracować standardy praw człowieka – przyjęto je w większości państw. Co się jednak dzieje, kiedy dochodzi do ich naruszenia? Można dochodzić sprawiedliwości przed sądami – krajowymi i międzynarodowymi lub organizować w obronie pokrzywdzonych demonstracje pod ambasadami i krytykować władze za łamanie praw człowieka. Inaczej bywa w przypadku konfliktu czy wojny. Podejmowane są wówczas interwencje zbrojne (często na prośbę jednej z organizacji międzynarodowych) w celu przywrócenia pokoju, jak to miało miejsce w Bośni i Hercegowinie czy w Kosowie (ostatnia nieudana interwencja w Syrii pokazuje, że takie działania nie zawsze są skuteczne).

Czy społeczność międzynarodowa zawsze reaguje na łamanie praw człowieka? Powszechnie wiadomo, że Chiny wykorzystują do pracy więźniów politycznych, dlatego m.in. chińskie towary są najtańsze na świecie. Turcja od lat nie uznaje prawa Kurdów do samostanowienia, więc co pewien czas dochodzi do działań zbrojnych, w wyniku których ginie ludność cywilna. W wielu przypadkach świat milczy. Jak myślisz, dlaczego? Zabierz głos w dyskusji.

ORGANIZACJE SPOŁECZNE W OBRONIE PRAW CZŁOWIEKA

Prawa człowieka wymagają stałej ochrony. Nie wystarczy, że państwo raz zobowiąże się ich przestrzegać i zgodzi się na kontrolę sądów międzynarodowych. Cały czas ktoś powinien **sprawdzać**, czy działa ono zgodnie ze swoimi zobowiązaniami, **upowszechniać wiedzę o prawach człowieka** i zachęcać do ich obrony. Jeśli obywatele chcą żyć w sprawiedliwym państwie, muszą sami podjąć się tego zadania. Ważną rolę odgrywają w tej sprawie **organizacje społeczne**, czyli niezależne od państwa stowarzyszenia i fundacje. Organizacje takie zajmują się różnymi problemami: edukacją, ekologią, pomocą określonym grupom osób (np. ubogim, więźniom, bezdomnym, uchodźcom) czy działalnością naukową. Niektóre z nich stawiają sobie za cel ochronę praw człowieka. Robią to w rozmaity sposób - prowadzą akcje edukacyjno-prawne, pomagają materialnie, organizują demonstracje w celu zwrócenia uwagi na jakiś problem społeczny, kontrolują działalność instytucji państwowych, takich jak sądy, szpitale, domy dziecka czy więzienia.

Organizacje społeczne broniące praw człowieka dzielą się na takie, które współpracują z państwem, i takie, które ściśle strzegą swej niezależności. Te pierwsze biorą udział w projektach realizowanych we współpracy czy przy wykorzystaniu pieniędzy instytucji publicznych. W taki sposób w Polsce działa np. **Polska Akcja Humanitarna**. Drugim typem organizacji są takie, które nastawiają się na stałe **monitorowanie działań państwa**. Kontrolują te sfery życia, w których państwo ma szczególnie dużą władzę nad obywatelami, reagują głośnymi protestami na każdy pomysł lub aktywność państwa grożące ogranicze-

▲ *Sytuacja uchodźców na świecie jest dziś dramatyczna. Na zdjęciu: obóz dla uchodźców w Gado-Badżéré w Kamerunie. W obozach i wioskach na wschodzie tego kraju przebywa ponad 280 tys. uchodźców z Nigerii i Republiki Środkowoafrykańskiej, z czego połowa to dzieci.*

niem praw człowieka. Tego typu stowarzyszenia i fundacje (np. Helsińska Fundacja Praw Człowieka) nie korzystają z finansowej pomocy państwa, bo w ten sposób utraciłyby swoją niezależność.

Czy potrafisz sobie wyobrazić, że w jednej chwili tracisz wszystko? Zostajesz bez środków do życia, schronienia, opieki medycznej, jedzenia, wody i perspektyw na ich zdobycie. W tej sytuacji znajdują się co roku miliony osób na całym świecie. Są to ofiary nagłych kryzysów humanitarnych wywołanych m.in. przez kataklizmy naturalne czy konflikty zbrojne.

Polska Akcja Humanitarna, www.pah.org.pl

W Polsce na rzecz praw człowieka działają między innymi:

- **Helsińska Fundacja Praw Człowieka** – zajmuje się ona prowadzeniem wybranych, precedensowych spraw przed sądami w Polsce i za granicą w przypadkach naruszenia praw człowieka, działalnością edukacyjną czy monitorowaniem pracy niektórych instytucji, takich jak sądy, więzienia czy szpitale (www.hfhr.pl);
 - **Polska Akcja Humanitarna** – działa przede wszystkim na rzecz osób znajdujących się w sytuacjach kryzysowych poza Polską, aby pomóc im w jak najszybszym powrocie do normalnego życia (www.pah.org.pl);
 - **Komitet Ochrony Praw Dziecka** – chroni dzieci przed krzywdą i naruszaniem ich podstawowych praw i interesów. Walczy o przestrzeganie praw dziecka w szkołach, szpitalach i rodzinach (www.kopd.pl);
 - **Stowarzyszenie Interwencji Prawnej** – zajmuje się poradami prawnymi dla migrantów, w tym dla uchodźców, walczy z dyskryminacją, przede wszystkim na tle narodowościowym, rasowym i etnicznym (www.interwencjaprawna.pl);
 - **Fundacja Panoptykon** – zajmuje się ochroną prywatności i danych osobowych zarówno wobec władz publicznych, jak i wobec dużych międzynarodowych korporacji, w tym ochroną w sieci internetowej (www.panoptykon.org);
- Organizacjami międzynarodowymi, które zajmują się tematyką ochrony praw człowieka, są między innymi:
- **Amnesty International** (www.amnesty.org; www.amnesty.org.pl) – powstała w 1961 roku, ma siedzibę w Londynie. Skupia ponad 7 milionów członków w ponad 70 krajach świata, w tym ponad 7 tysięcy członków w Polsce. Za swoją działalność została odznaczona pokojową Nagrodą Nobla. Jej podstawowe cele to:
 - uwolnienie więźniów prześladowanych za przekonania, kolor skóry, płeć, narodowość czy religię;
 - zapewnienie wszystkim uwięzionym uczciwych i szybkich procesów;
 - zniesienie kary śmierci i tortur;
 - walka z dyskryminacją oraz obrona praw uchodźców i migrantów.Amnesty jest organizacją bezstronną i niezależną (nie korzysta z funduszy państwo-

▲ Janina Ochojska, polska działaczka humanitarna, założycielka i prezeska Polskiej Akcji Humanitarnej od początku istnienia organizacji, posłanka do Parlamentu Europejskiego IX kadencji.

wych). Jej działalność polega przede wszystkim na upublicznianiu przypadków łamania praw człowieka na całym świecie. Członkowie oraz sympatycy Amnesty piszą listy, petycje, e-maile do rządów lub głów państw, w których naruszenie to miało miejsce. W swojej działalności Amnesty kieruje się zasadą, iż kampanię informacyjną o przypadkach naruszenia praw człowieka w danym państwie prowadzi grupa osób z innego kraju. Ma to na celu zagwarantowanie bezstronności, Amnesty bowiem zajmuje się ochroną każdego człowieka, niezależnie od głoszonych przez niego poglądów. Organizacja promuje również ideę praw człowieka. W Polsce Amnesty International działa od 1990 roku (www.amnesty.org.pl). Lokalne grupy Amnesty istnieją również w szkołach;

- **Human Rights Watch** – przede wszystkim monitoruje przestrzeganie praw człowieka na świecie. Co roku wydaje raporty opisujące stopień przestrzegania tych praw w różnych krajach (www.hrw.org);
- **Greenpeace** – jest organizacją typowo ekologiczną. Prowadzi kampanie m.in. na rzecz powstrzymania ocieplania klimatu, inżynierii genetycznej i groźby nuklearnej, ochrony lasów tropikalnych i oceanów, eliminacji trujących chemikaliów (www.greenpeace.org/poland).

▲ Yasaman Aryani (na zdjęciu), irańska aktorka, odważyła się przeciwstawić prawu nakazującemu kobietom muzułmańskim zakrywanie głowy hidżabem (chustką). Z odważnie odsłoniętymi włosami rozdawała kwiaty pasażerom pociągu, za co została skazana przez władze Iranu na 16 lat więzienia. Wejdź na stronę Amnesty International Polska (maraton.amnesty.org.pl) i zobacz, jak można pomóc Yasaman.

W wielu miejscach na świecie łamane są prawa człowieka. Zastanów się, co ty możesz zrobić, nie oglądając się na nikogo, aby zmienić sytuację innych ludzi? Jakie działania możesz podjąć sam, by zapobiec łamaniu praw człowieka?

Sprawdź, czy możesz się włączyć w akcję jakiejś organizacji społecznej, a jeśli tak, to jakiej oraz w jaki sposób.

Ten, kto biernie przygląda się złu, nie podnosząc protestu, w istocie rzeczy współdziała z nim, umożliwiając jego rozrost.

Martin Luther King (1929–1968), amerykański przywódca ruchu o prawa człowieka, teolog, kaznodzieja

KONWENCJA – umowa międzynarodowa dotycząca jakiegoś obszaru stosunków międzynarodowych (np. przestrzegania praw człowieka, zasad handlu czy kontroli zbrojeń). Rządy podpisując daną konwencję zobowiązują się do przestrzegania jej postanowień i godzą się na zastosowanie sankcji w przypadku ich złamania.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH (ang. ombudsperson ze szwedz. ombud przedstawiciel prawny) – organ powołany do ochrony wolności i praw obywateli. Rzecznik działa w odpowiedzi na wnioski obywateli lub z własnej inicjatywy. Nie może on samodzielnie zmienić decyzji innych władz, ma jednak prawo występować do różnych organów państwa (np. do Trybunału Konstytucyjnego), domagając się wnikliwego rozpatrzenia sprawy lub zmiany decyzji.

SKARGA KONSTYTUCYJNA - szczególny środek prawny przysługujący obywatelowi, który mu po-

zwala zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego z prośbą o zweryfikowanie ostatecznych rozstrzygnięć organów państwowych, o ile podstawa ich wydania jest w przekonaniu obywatela niezgodna z konstytucją.

ORGANIZACJE SPOŁECZNE – organizacje niezależne od władz publicznych (choć korzystające niekiedy z ich finansowego wsparcia). Wiele z nich zajmuje się obroną praw człowieka w różnych krajach (Komitety Helsińskie), działaniami na rzecz uwolnienia więźniów politycznych (Amnesty International), pomocą humanitarną (Polska Akcja Humanitarna), inne – działalnością oświatową (Społeczne Towarzystwo Oświatowe) czy edukacją obywatelską (Centrum Edukacji Obywatelskiej). Organizacje te nazywa się także pozarządowymi (ang. non-governmental organizations; NGO's).

SPRAWDŹ SIĘ SAM/SAMA!

- ✓ Jakie dwa podstawowe sądy międzynarodowe zajmują się ochroną praw człowieka? Podaj, jakie są podobieństwa i różnice w sposobie rozstrzygania spraw przez obie instytucje.
- ✓ Jakie są mechanizmy i organy ochrony praw człowieka w Polsce? Omów na przykładach i oceń ich działanie.
- ✓ W jakiej sytuacji i w jaki sposób składa się skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu? Przeanalizuj wybrany wyrok trybunału z ostatniego roku.
- ✓ Omów, w jaki sposób organizacje społeczne działają na rzecz ochrony praw człowieka.